

Seferisova „řecká odyssea“ v českém překladu

NICOLE VOTAVOVÁ SUMELIDISOVÁ

Ke konci roku 2011 vyšel v nakladatelství Pavel Mervart dlouho očekávaný překlad básnického díla Jorgose Seferise, řeckého modernisty, nositele Nobelovy ceny, básníka, který ve svém díle zobrazil novodobou odysseu řeckého národa, jeho těžkou pouť dvacátým stoletím i nelehkou konfrontaci se slavnou minulostí. Čekání se vyplatilo. Růžena Dostálová, Jiří Pelán a Vojtěch Hladký českému čtenáři předkládají celé Seferisovo vydané básnické dílo, což je překladatelský počin hodný uznání.

Jiří Pelán s Růženou Dostálovou spolupracoval už na překladech básní Konstantina Kavafise, které vyšly ve výběru pod názvem *Nebezpečné touhy* v roce 1997. Tentokrát se věnoval překladu první Seferisovy sbírky *Στροφή* (1931, *Obrat*), a to konkrétně její první části s podtitulem *Κοχύλια, σύννεφα* (*Lastury, mraky*), která zahrnuje třináct básní. Druhou část, kterou tvoří pouze báseň *Ερωτικός λόγος* (*Milostné slovo*) v patnáctislabičném jambu přeložil Vojtěch Hladký. Hned název této první sbírky nutí překladatele, aby si vybral jeden ze dvou významů, které slovo *στροφή* v řečtině má, tedy „strofa“ nebo „obrat“. První význam by bylo možné vztáhnout ke skutečnosti, že Seferis v době, kdy se intenzivně zajímá o poezii modernismu, píše vázané verše. Naopak „obrat“, což je význam, který měl zřejmě Seferis v první řadě na mysli, jak uvádí v jednom ze svých pozdějších komentářů, znamená obrat od lyrické poezie řeckých neosymbolistů 20. let minulého století k poezii nové doby. Skutečnost, že řecká poezie ustrnula v slepé uličce melancholie a pesimismu, či případně sarkasmu, které ovládají řeckou literaturu po maloasijské katastrofě, a že je potřeba skutečná změna, obrat, si uvědomují všichni mladí, začínající spisovatelé, představitelé nové nastupující generace 30. let, ke které Seferis patřil.

Básně sbírky *Obrat* jsou velmi různorodé. Na jedné straně se vzdalují lyrismu starší poezie a koncentraci na básnický subjekt a jeho vnitřní prožitky, na straně druhé zůstávají vyjádřením básníkovy přesvědčení, že život je utrpením a tragédií beze smyslu. To vše je v kontrastu s formální lehkostí a hravostí básní i jemnou ironií, která nikdy nesklouzává k sarkasmu. Lehkost a hravost originálu, dojem prvoplánovosti některých rýmů (*Druzi v Hádu*) se J. Pelánovi, zkušenému překladateli, daří zachovat i v českém překladu.

Básně *Milostné slovo* se Seferis vrací k „čisté poezii“ a formálně se inspiruje řeckou literární tradicí. Pindarovy verše, které báseň uvozují, naznačují, že se z oblasti „každodennosti“ prvních třinácti básní přesouvá k tématům charakteristickým pro poezii „vyšší“, k tématům jako nesmrtelnost umění, pomíjivost lidského života nebo nezvratnost osudu. Patnáctislabičný jamb (politický verš) odkazuje na lidovou poezii, krétskou renesanci i řeckého romantického básníka Dionysia Solomose. Přestože interpretace textu je nesnadná, formální dokonalost, melodický verš s pravidelným střídavým rýmem v řeckém originálu podpoří

výsledný dojem a řecký čtenář je vtažen do hry tradičních forem a inovačních pokusů (odvážné přesahy, narušení diereze).

Je pravda, že patnáctislabičný jamb by českému čtenáři nenabídl všechny možné reminiscence na tradici jako v případě originálu, přesto je škoda, že se Vojtěch Hladký nepokusil najít případně jiný zůsob, jak převést Seferisovu melodičnost do českého textu a že na tuto stránku básně rezignoval.

Vojtěch Hladký přeložil i báseň *Μυθιστόρημα* (*Mýtická historie*), která vyšla poprvé v originále v roce 1935 a stala se přelomovou po stránce formální i obsahové. Zřejmý je zde vliv T. S. Eliota, kterého Seferis překládal do řečtiny, a to nejen ve využití antických mýtů, na které odkazuje i rozdělení díla na dvacet čtyři částí jako v případě Homérových eposů, ale i v přechodu k volnému verši. Inspiraci Eliotem dokazuje i útržkovitá, zlomkovitá forma básní, neustálé změny básnického subjektu i časoprostorového rámce. Název zvolil básník proto, že vyjadřuje spojení mýtu s historií, tedy realitou, a také český překlad „mýtická historie“ vystihuje oba aspekty řeckého slova *μυθιστόρημα*. Byzantoložka Růžena Dostálová, třetí ze Seferisových překladatelů, k tomuto tématu v doslovu „*Svět potřebuje poezii...*“ dodává:

„Obecný smysl díla je často vyjadřován obrazy starých řeckých mýtů, a tak se tato sbírka evropskému čtenáři, pokud ještě byl vychován v antických tradicích, stává nejsrozumitelnější a nejbližší. Svět této skladby je světem trosk mramorových chrámů, světem zmrzačených starých soch, na jejichž rtech strnul onen záhadný archaický úsměv, je světem lodí bloudících bez cíle nekonečnými moři, básníkův svět, který se zhroutil.“

Básníkova odysea se zde stává odyseou jeho generace i jeho země, cestou do minulosti a snahou o spojení současného Řecka s dlouholetou kulturní tradicí, která je zdrojem duchovního bohatství, ale může být i břemenem. Báseň *Mýtická historie* končí symbolickou cestou do podsvětí, kam si hrdina přichází pro radu. Té se mu nedostává, nenachází tedy východisko, ale v budoucnu se může stát pomocníkem a rádcem jiných, kteří sem sestoupí s prosbou o radu, kudy se dát.

Báseň *Στέγνα* (1932, *Studna*), která vyšla o tři roky dříve než *Mýtická historie*, a většinu ostatních Seferisových děl přeložila Růžena Dostálová. Je to sbírka *Τετραδίο Γυμνασμάτων* (1940, *Cvičný sešit*), kde se objevuje alter ego básníka Stratis Thalassinos, věčně putující a toužící po vlasti, a dále například *Ημερολόγιο καταστροφματος Α'-Γ'* (1940–1955, *Palubní deník*). Ve třetím z nich najdeme Seferisovu báseň *Οι γάτες τ' Αϊ-Νικόλα* (*Kočky sv. Mikuláše*), politickou alegorii a původně ústřední dílo sbírky *Δεκαοχτώ Κείμενα* (1970, *Osmnáct textů*), která vyšla za vlády vojenské junty jako protest řeckých intelektuálů proti diktátorskému režimu. Sbíрка *Κίχλη* (1947, *Drozd*) patří k Seferisovým nejobtížněji interpretovatelným dílům, pochází z ní ale jedny z jeho nejkrásnějších veršů:

*Zpívej, malá Antigono, zpívej, zpívej...
nemluvíš s tebou o minulosti, mluvíš o lásce.*

Seferisova „řecká odýsea“ v českém překladu

*Temná dívka,
ozdob své vlasy slunečnými ostny,
srdce štíra zapadlo,
tyran v člověku zmizel
a všechny dcery moře, Néreoovny i Graie
spěchají k té, jež se noří z moře.
Kdo nikdy nemiloval, bude milovat
ve světle;*

Básně zahrnují všechna Seferisova vydaná básnická díla, překlad je doplněn autorovými poznámkami, erudovaným doslovem a chronologickým přehledem od profesorky Růženy Dostálové, která připojila i překlad Seferisovy řeči přednesené u příležitosti udělení Nobelovy ceny v roce 1963.

Takto komplexní překlad díla novořeckého básníka u nás vychází poprvé. Růžena Dostálová, tentokrát společně s Jiřím Pelánem a Vojtěchem Hladkým, tak po prvním řeckém moderním básníkovi K. Kavafisovi a „básníkovi Egejského moře“ O. Elytisovi představuje českým čtenářům dalšího řeckého modernistu, zástupce literární generace, která do řecké poezie přinesla nové přístupy i témata a stala se inspirací pro generace následující. Doufejme, že obdobně toto obrovské úsilí o představení novodobé řecké poezie českým čtenářům bude inspirací pro další generace překladatelů.

Η «ελληνική οδύσσεια» του Σεφέρη σε τσεχική μετάφραση

NICOLE VOTAVOVÁ SUMELIDISOVÁ

Στα τέλη του 2011 ο εκδοτικός οίκος Pavel Mervart δημοσίευσε το πλήρες ποιητικό έργο του Γιώργου Σεφέρη, του κύριου αντιπροσώπου της γενιάς του '30 και ενός από τους δύο Έλληνες Νομπελίστες, σε μετάφραση στην τσεχική γλώσσα με τον τίτλο *Básně* (Ποιήματα). Ως μεταφραστές συνεργάστηκαν οι Jiří Pelán, Vojtěch Hladký και η γνωστή βυζαντινολόγος και νεοελληνίστρια η καθηγήτρια Růžena Dostálová που συστηματικά ασχολείται με τις μεταφράσεις σύγχρονων Ελλήνων συγγραφέων και ήδη στο τσεχικό αναγνωστικό κοινό έχει παρουσιάσει ανθολογίες ποιημάτων του Καβάφη (*Nebezpečné touhy*, 1997) και του Ελύτη (*Bláznivý granátovník*, 2003). Στην έκδοση συμπεριλαμβάνεται η ομιλία του Σεφέρη από την απονομή του βραβείου Νόμπελ στη Λογοτεχνία στις 10 Δεκεμβρίου 1963 και επίσης το κατατοπιστικό κείμενο της R. Dostálová για τον ποιητή και το έργο του.

Πρόκειται για αξιόλογο μεταφραστικό έργο. Για πρώτη φορά έχει ο Τσέχος αναγνώστης στα χέρια του μια πλήρη μετάφραση του έργου ενός από τους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές.

